

Muziek- cultuur in Thorn (16e eeuw tot heden)

Auteur Frans Tonnaer

MUZIEKCULTUUR IN VROEGERE DAGEN

Thorn is niet alleen wijd en zijd bekend als Witte Stadje maar is nationaal en internationaal ook befaamd om zijn hoogstaande blaasmuziek. Die muziekcultuur is al vroeg in het DNA van de Thornenaren gesloten. Bekend is dat in het Thorner Stift het zingen van het dagelijkse koorgebed of de officie door de ‘edele maagden’ als leden van de stiftsgemeenschap op luisterrijke wijze diende te gebeuren. Daarvan is ons een handschrift met de titel *Officia propria nobilium virginum Thorensium* uit omstreeks 1600 overgeleverd. Bij dergelijke gelegenheden waren ‘speelmannen’ betrokken als rondtrekkende, meestal vioolspelende, muzikanten. Een hoogtepunt vormde de muzikale ondersteuning bij de jaarlijkse grote processie op zondag na Sacramentsdag. Deze processie, voorafgegaan door muziek, wordt in Thorn nog tot op de dag van vandaag in ere gehouden. In de feestgids ter gelegenheid van het eerste eeuwfeest van de Kapel onder de Linden in 1773 blijkt muziek present in de verschillende groepen die de stoet vormen. Daarbij is onder meer sprake van deelname door “eene schoone bende musicanten”. Waarschijnlijk ging het om een door het Stiftskapittel ingehuurd muzikanten, maar uit de tekst blijkt duidelijk dat de muziek bij het geheel een belangrijke rol speelde. Ook bij de glorieuze inhuldiging op 23 september 1778 van de laatste vorstin-abdis van het keizerlijke Stift van Thorn, Maria Cunegonda van Saksen, begeleid door haar broer Clemens Wenceslaus als keurvorst en aartsbisschop van Trier, was sprake van de nodige muzikale omlijsting. Rijkarchivaris Habets spreekt zelfs van “de zoete tonen der stedelijke harmonie en der hofmuziek”. Al kan men bij die uitspraak vraagtekens zetten, dat er een muziekcultuur aan het hof bestond, daar kan moeilijk aan getwijfeld worden. Zo was Maria Cunegonda zelf geen onverdienstelijke zangers en bespeelde ze de fortepiano. In haar paleis bevond zich dan ook een ‘galerie des concerts’ waar geregeld muziekuitvoeringen hebben plaatsgevonden.

MUZIKALE CONTINUÏTEIT

Men mag aannemen dat enkele aan het hof verbonden muzikanten en mogelijk ook hun leermeesters die na de Franse overheersing zijn gebleven, voor muzikale continuïteit hebben gezorgd bij de overgang van de achttiende naar de negentiende eeuw. Dat gold in elk geval voor hofraad Jacob Norbert van den Schoor die als eerste president wordt genoemd van het muziekgezelschap Concordia. Dat gezelschap vierde, blijkens het programma van de festiviteiten op 13 juni 1887, als Koninklijke Harmonie van Thorn zijn 75-jarig bestaansfeest. Daaruit kan worden afgeleid dat dit ‘Philharmonisch muziekgezelschap’ al in 1812 actief moet zijn geweest. De naam van Van den Schoor komt ook voor in een verzoek van februari 1841 aan de gouverneur van Limburg om een sociëteit op te richten waar het “zeer wel geoefend gezelschap onder den naam de harmonie van Thorn” muziek kan maken.

GROEIENDE TEGENSTELLINGEN IN HET MIDDEN VAN DE 19E EEUW

Groeiende tegenstellingen in de periode 1839 – 1862, zowel op provinciaal als op lokaal vlak, met een bepalende rol van de geestelijkheid, leidden tot een schisma in de dorpsgemeenschap waaruit een splitsing tot twee harmonieorkesten ontstond. Op politiek vlak waren er de tegenstellingen die samenhangen met de scheiding van de beide Limburgen bij de afsplitsing van België in 1830. Negen jaar lang had Midden- en Zuid-Limburg, op Maastricht na, vrijheid op basis van de liberale Belgische Grondwet onder koning Leopold ervaren. En het was dan ook niet vanzelfsprekend dat een deel van Limburg als provincie onder de Nederlandse vlag zou komen. Er ontstonden in geheel Limburg twee kampen: de Orangisten die bij (Noord) Nederland wilden aansluiten en de Separatisten die terug wilden naar de vrijheden van vóór 1839. Ook in Thorn leidde dat tot de nodige twist. Pas toen uiteindelijk bij de Tweede Kamer verkiezingen de stemming in het voordeel van de Orangisten uitviel en men inzag dat daar niets meer tegen kon worden ondernomen, keerde de rust gaandeweg terug. De in 1853 benoemde bisschop Paredis stelde zich ten doel, in lijn met het ‘ultramontaans’ beleid vanuit het Vaticaan, het herstel van het katholieke geloof te bevorderen en een verder ‘zedebederf’ tegen te gaan. Enkele pastoors waaronder Beelen, in Thorn vanaf 1846 kapelaan en in 1860 tot pastoor benoemd, kregen dat bij hun aanstelling als consigne mee. Beelen had er dan ook grote moeite mee dat het Filharmonisch Gezelschap in het verenigingslokaal De Klok in de Hoogstraat dansavonden organiseerde waarbij orkestleden de muziek verzorgden. Dat leidde tot oplopende spanning tussen de pastoor en de zaalhouder Christiaan Ex, die naast de werkzaamheden als herbergier, bakker en aannemer, ook koster was in de stiftskerk. Uiteindelijk leidde dat in oktober 1862 tot zijn ontslag als koster door het kerkbestuur. Daarbij speelde ook een eerdere kerkhofkwestie een rol, waarbij strijd werd gevoerd over gebruik van gronden achter de herberg De Kroon (later en nog steeds: Het Stift). Die gronden waren eigendom van de kerk en lange tijd in gebruik bij de familie Ex als exploitanten van de herberg, het geboortehuis van Christiaan Ex. Het kerkbestuur wilde die gronden bestemmen tot kerkhof wat uiteindelijk ook gebeurde. En het zal Christiaan Ex niet hebben geholpen dat hij ook de vader was van de in 1850 geboren buitenechtelijke dochter van de ‘pastoorsmaagd’ van pastoor Van Geleuken, de voorganger van Beelen. Anders dan Van Geleuken had Beelen daar grote moeite mee.

TWEE HARMONIEORKESTEN VANAF 1863

Dat muzikanten van het Philharmonisch Gezelschap bleven optreden bij danspartijen en feesten in de herbergen van Thorn en ook in de wijde omgeving, gaf aanleiding tot steeds sterker verzet door de geestelijkheid.

Dit leidde ook binnen de gelederen van het orkest in toenemende mate tot spanningen. Orkestbestuurders zoals Mungersdorff en Snickers waren vooraanstaande mensen in de dorpsgemeenschap als leden van zowel de gemeenteraad als het kerkbestuur. Binnen de vereniging ontstonden twee kampen: degenen die achter de geestelijkheid stonden en niet meer aan de dansavonden wilden deelnemen en de muzikanten achter Christiaan Ex, die op de oude voet wilden doorgaan. Uiteindelijk leidde dat tot het vertrek van de eerste groep. De laatste groep bleef bij Ex in herberg De Klok, samen met stamgasten en andere sympathisanten, gesteund door hun leider, burgemeester Jean Jacques Rubens. Na het vertrek van de andere muzikanten kozen de ‘blijvers’ in januari 1863 een nieuw bestuur onder leiding van Rubens en enkele maanden later werd een nieuw reglement vastgesteld van wat toen nog het Philharmonisch Gezelschap heette. In dat reglement wordt de medewerking van alle leden toegezegd bij het opluisteren van “alle burgerlijke plegtigheden”. Men stelde zich vooral in dienst van de Thorner samenleving met optredens bij festiviteiten en ondersteuning bij koninklijke en nationale herdenkingen. Tegen die achtergrond is het niet verwonderlijk dat men in april 1865 een aanvraag deed om het predicaat ‘Koninklijk’ te verwerven, een predicaat dat in mei van dat jaar door koning Willem III werd verleend. Na op diverse plaatsen onderdak te hebben gevonden, werden de repetities en andere bijeenkomsten vanaf 1881 in de nieuwe harmoniezaal aan de Bogenstraat gehouden. De overige leden volgden pastoor Beelen, die van de ontstane situatie gebruik maakte door hen de nodige faciliteiten te bieden en status te verlenen bij het opluisteren van kerkelijke plechtigheden. Deze harmonie kwam onder de hoede van het kerkbestuur dat onder de leiding stond van de pastoor. Het kerkbestuur nam onder meer de kosten op zich van activiteiten zoals het jaarlijkse Ceciliafeest en zorgde ook voor de muziekinstrumenten en het vaandel waarop centraal de aartsengel Michaël als patroonheilige van de parochie was geborduurd. Antoon Mungersdorff, de laatste president van het Philharmonisch Gezelschap, werd de eerste president van de ‘Kerkelijke’ harmonie.

In 1868 richtte het kerkbestuur het ‘Gezelschap Sint Michiel’ op, bestaande uit een zangkoor en de overgestapte leden van het Philharmonisch Gezelschap. Na enkele incidenten onder de in 1888 aangetreden pastoor Canoy, waaronder zijn bemoeienis met een burgemeestersbenoeming aan het einde van de jaren negentig, barstte onder de eveneens conservatieve pastoor Roux de bom, toen bleek dat in herberg De Klok toch al weer dansgelegenheden en andere wereldlijke festiviteiten, nu door de Kerkelijke harmonie, plaatsvonden. De pastoor verbrak daarop de band tussen het kerkbestuur en de kerkelijke vereniging. Dat was de aanleiding voor het verenigingsbestuur om hetzelfde pad op te gaan als eerder de Koninklijke. Op 19 maart 1910 verkreeg men bij Koninklijk Besluit de erkenning als (wereldlijke) Harmonie St. Michaël. Het opluisteren van kerkelijke feesten bleef echter een statutair doel van de vereniging.

ANIMOSITEIT EN RIVALITEIT

Animositeit tussen de beide muziekverenigingen – intussen werd gesproken van ‘bokken’ (Koninklijke Harmonie) en ‘geiten’ (Harmonie St. Michaël) – toonde zich al snel bij de begrafenis eind 1865 van burgemeester en president van de bokken Jean Jacques Rubens. Volgens de nieuwe traditie zou de Kerkelijke Harmonie in de begrafenisstoet vooropgaan.

Na protest door de Koninklijke bij pastoor Baert, stond deze toe dat de Koninklijke aan de Kerkelijke vooraf zou gaan “omdat de Kerkelijke en het zangkoor nu eenmaal bij elkaar hoorden”. Pogingen aan het einde van de negentiende eeuw om tot een hereniging van de beide orkesten te komen mislukten jammerlijk en zijn later niet meer ondernomen. Aan het begin van de 20e eeuw groeide, mede door de onderlinge concurrentie, gaandeweg het muzikale peil der beide verenigingen. Met wisselende successen werd aan regionale muziekwedstrijden deelgenomen. Nadat de instrumenten, de trofeeën en andere kostbare attributen tijdens de Tweede Wereldoorlog voor de Duitse bezetter werden verborgen, kon na de oorlog nieuw leven in de beide verenigingen worden geblazen. In rap tempo bereiken de beide orkesten de hoogste plaatsen tijdens talloze concoursen op de nationale en internationale podia. Er vond in de tweede helft van de 20e eeuw in de beide orkesten een verdubbeling plaats van de vaste bezetting tot een tachtigtal muzikanten en er kwamen onder de verenigingsvaandels jeugdorkesten en percussiegroepen tot stand.

SYMFONISCH BLAASORKEST

Muzikaal was sprake van een ontwikkeling naar wat ‘symfonische blaasmuziek’ is gaan heten en zonder overdrijving kan worden gezegd dat de beide orkesten hun stempel hebben gedrukt op de ontwikkeling van de blaasmuziek in Nederland en daarbuiten aan het einde van de 20e eeuw. Als hoogtepunten alleen al in de laatste decennia kunnen worden genoemd: het behalen van de wereldkampioenschappen te Kerkrade in 1993 (St. Michaël), in 1997 (Koninklijke), in 2003 (Koninklijke) en de Europese kampioenschappen te Luxemburg in 2013 (Koninklijke), te Utrecht in 2016 (ECWO, Koninklijke) en in Brussel in 2018 (ECWO, St. Michaël). In het Pinksterweekend van 2012 vierde de Koninklijke Harmonie op imponerende wijze haar 200-jarig bestaan. In juni van 2013 vierde Harmonie St. Michaël uitgebreid haar 150-jarig bestaan. In mei 2015 herdacht de Koninklijke Harmonie 150 jaar predicaat Koninklijk. Het hoge muzikale peil dat de beide orkesten hebben bereikt en in stand gehouden is, naast de talrijke getalenteerde muzikanten, niet in het minst het werk van enkele zeer gekwalificeerde dirigenten en het gevolg van een sterk organisatorisch vermogen bij de beide verenigingen. Maar ook van de onderlinge concurrentie met als hoogtepunt het jaarlijkse Gezamenlijke Concert.

KREATO – MYOUTHIC

Aan de semiprofessionele manier van musiceren is ook in aanmerkelijke mate bijgedragen door het muziekonderwijs zoals dat in Thorn vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw tot stand is gekomen. Gestart als particulier initiatief van de echtelieden Leo Adams en Tonnie Adams-Ruyten, groeide Kreato Centrum voor de Kunsten tot het einde van de vorige eeuw uit tot een gezaghebbend instituut voor kunsteducatie. De samenwerking met muziekverenigingen in de regio bracht de muziekbeoefening op een hoger niveau. Dat gold zeker ook voor de beide harmonieorkesten van Thorn, die niet alleen welkom gebruik maakten van de diensten van het instituut, maar ook bekwame docenten leverden die tot in de verre omtrek het muziekonderwijs verzorgden bij verenigingen en in scholen. Na het faillissement van de Stichting Kreato, eind 2012, namen enkele bij het muzikleven in Thorn betrokken personen een nieuw initiatief om op de oude fundamenten van Kreato nieuw muziekonderwijs in het leven te roepen. Dat leidde tot de oprichting van de stichting Myouthic Centrum voor Kunst en Cultuur. Het nieuwe instituut zorgde voor continuïteit in de lessen bij de muziekverenigingen en men startte ook weer het voordien verwaarloosde muziekonderwijs in de scholen in de regio.